

University of Antwerp
| Faculty of Law

Juridische uitdagingen in dodenzorg binnen religieuze minderheden

Naoual El Yattouti

Rechten UAntwerpen – FWO – AHLEC

Introductie

- **Religieuze begrafenisrituelen – case study Islam**
- **Juridische uitdagingen – Europees Hof voor de Rechten van de Mens**
- **Belgisch juridisch kader**

Religieuze begrafenisrituelen

Case study: Islam

Religieuze begrafenisrituelen

- **Religies vaak regels/rituelen rond de dood**
 - Clasht weleens met 'neutrale' (lees: Christelijke) maatschappij/gebruiken
- **Voorbeelden**
 - Jodendom → eeuwige grafrust
 - Hindoeïsme → Zo snel mogelijk begraven
 - Case study: Islamitische riten
- **Voor meer informatie zie het werk van**
 - Eva verschueren (Universiteit Antwerpen)
 - Chaïma Ahaddour (KU Leuven)
 - Yvon van der Pijl (Universiteit Utrecht)

Islamitische begrafenis

- De gemeenschap draagt de overledene naar het graf
- Zo snel mogelijk begraven (**binnen 24u na overlijden**, liefst voor eerstvolgende zonsondergang)
 - De dode ligt zolang niet begraven
- NL: Minimaal 36 uur tussen overlijden en begrafenis
 - Mogelijk ontheffing aanvragen bij de gemeente
- Wikkelen in **lijkwade** (*kafan*, witte doek)
 - Afdakje boven het hoofd van steen of houten planken
 - 5 doeken voor vrouw, 3 voor man
- 3x twee handen vol water over graf
- Graf sluiten met aarde/zand

Islamitische begrafenis

- **Islam vereist eeuwige grafrust** $\leftrightarrow$ NL & BE: graf na 10-20 jaar ruimen
 - In NL accepteren aantal begraafplaatsen (tegen betaling) eeuwige grafrust bv. Almere
- **Repatriëringen**
 - Vaak naar Marokko of Turkije
 - Islamitische landen ruimen hun graven niet
- **Kostelijk** $\rightarrow$ Islamitische uitvaartverzekeraars bv. Arrahma komen tegemoet
 - Islamitische begrafenisrituelen bv. rituele wassing
 - Eeuwige grafrust
 - Luchttransport
 - Vliegtickets voor de nabestaanden

الرحمة arrahma

Islamitisch Uitvaartfonds صندوق الجنائز الإسلامية Fonds Funéraire Islamique

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

elke ziel zal de dood proeven

(Koran 3:185)

De geschapen ziel sterft niet, maar wanneer de ziel gescheiden wordt van het lichaam, proeft (ervaart) de ziel de dood.

Arrahma Fonds
uitvaartfonds voor moslims | www.arahma.eu

Islamitische begrafenis

- **Nu: Groeiende vraag naar Islamitisch begraven in België**
 - 2^e en 3^e generatie hebben hun leven/sociaal netwerk in België
 - Willen kunnen rouwen bij graf bv. kind begraven → niet willen repatriëren
- **Vraag naar**
 - Aparte begraafplaatsen voor moslims met respect voor riten?
 - Eeuwige grafrust?

Juridische uitdagingen

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

- **Artikel 9 EVRM:** Religieuze vrijheid
 - Inwendig aspect (*forum internum*): absoluut recht
 - Manifestaties (*forum externum*): kan worden beperkt
 - bv. dragen van religieuze kleding
- Hoeveel bescherming aan religieuze dodenrituelen op Europees niveau?

EHRM 20 juli 2021 Polat t. Oostenrijk

Feiten

- Baby geboren met zeldzame aandoening
- Autopsie zonder toestemming van ouders
- Repatriëring voor begrafenis
- Zeer verregaande post-mortem → Rituele begrafenis is niet kunnen doorgaan

Juridische afweging & uitspraak

- Schending artikelen 8 (privéleven) en 9 (godsdienst) EVRM
- Geen belangenafweging ex ante
- Niet voldoende geïnformeerd (art. 8)
- Schending artikel 13 EVRM (recht op daadwerkelijk rechtsmiddel)

EHRM 8 november 2022 Aygün t. België

De dubbele moord veroorzaakte veel ophef bij de Turkse gemeenschap in Meulebeke. © BELGA

Turkse familie uit Meulebeke blijft wachten op vrijgave lijken van vermoorde broers

⊕ '933 dagen lagen hun lichamen in een koelcel, een triest record'

Turkse mannen wonen een gebedsdienst bij in de Meulebeekse moskee Aya Sofya. © Yann Bertrand

1 / 4

EHRM 8 november 2022 Aygün t. België

Feiten

- 2 broers met Turkse roots vermoord
- Lichamen worden geborgen en bijgehouden zolang rechtszaak loopt
- Na autopsie verzoek tot repatriëring geweigerd door onderzoeksrechter
 - Geen basis in nationale wetgeving hiervoor
- Repatriëring geweigerd gedurende 2,5 jaar → lichamen bijgehouden in mortuarium (ouders weigeren te begraven in België)
- Kosten lopen op + emotioneel leed → dode heeft pas rust na begraving
- Ouders proberen in beroep te gaan en eindigen voor het EHRM

EHRM 8 november 2022 Aygün t. België

Juridische afweging en uitspraak

- Inmenging artikelen 8 (privé en familielevens) & 9 EVRM (religie)
- Legitiem doel
 - Voorkomen criminaliteit
 - Waarborgen verdedigingsrechten verdachten
- MAAR: inmenging moet gedurende onderzoek gerechtvaardigd blijven!
- Er bestonden géén mogelijkheden open tot herbeoordeling noodzaak

→ Schending artikelen 8 & 9 EVRM

EHRM Aygün t. België

Interessante punten:

- **Eeuwige grafrust erkend als onderdeel artikel 9 EVRM!**
 - Alternatief islamitische begraafplaats in België werd niet aanvaard omwille van geen eeuwige grafrust
 - Subjectieve benadering van religievrijheid
- **Tijdselement toegevoegd: noodzaak voor beperking is onderhevig aan evaluatie naarmate tijd verstrijkt**
- **Daadwerkelijke afweging vd conflicterende rechte ontbreekt**
 - Schending eerder door ontbreken rechtsmiddelen voor nazicht
- **Rigiditeit Belgische rechtssysteem blootgelegd**
 - Geen oog voor individu

‘Wetsontwerp om justitie menselijker, sneller en straffer te maken IV’

- **Recht van nabestaanden op de overdracht van het lichaam zodra de bewaring ervan niet langer noodzakelijk is voor de waarheidsvinding**
- **Artsen verplicht om het lichaam na een autopsie zo goed mogelijk te herstellen**
- **Introduceert de opmaak van procedures om de naasten van de overledene de teruggave van het lichaam te laten verzoeken**
- **Erkent de opgraving als een onderzoekshandeling.**

→ **Voorkomt scenario's als in de zaken Aygün en Polat**

Juridische uitdagingen

Huidig Belgisch wettelijk kader

Vlaams Decreet lijkbezorging 2004

- **Autonomie lokale besturen**

Bv. Maasmechelen sinds 2012 perk met moslimgraven in overleg met islamitische verenigingen en moskeeën

- **Graven met gelijke kenmerken kunnen gegroepeerd worden**

Maar mag geen ongelijke behandeling veroorzaken! → mag geen aparte begraafplaats zijn (→ Joodse begraafplaats)

- **Islam: overledenen worden begraven met het aangezicht naar Mekka**

Bv. Roeselare en #andere gemeentes konden hieraan tegemoetkomen → gemeentelijke beslissing

Vlaams Decreet lijkbezorging

- **Laat begraven in lijkwade toe (ook regels rond type lijkwade)**
- **Aantal bijkomende mogelijkheden om concessies te vernieuwen**
 - Max. vijftig jaar
 - Verbintenissen tot eeuwigdurend begraven zijn niet mogelijk!
 - Gemeenten zijn niet verplicht om concessies te verlenen
 - Gelijke behandeling: concessies mogen niet beperkt worden tot bepaalde groepen
- **Lokale overheid kan concessie weigeren bv. bij verwaarlozing graf**
- **Initiatief vd nabestaanden**
- **Begraven kan ten vroegste 24u na de aangifte overlijden**
 - De administratieve afhandeling neemt meestal enkele dagen in beslag

Herziening Vlaams Decreet lijkbezorging 2024

- Private participatie in crematoria
- Crematoria zonder urnenveld, strooiweide en columbarium
- Vervoer stoffelijk overschot: meer dan één toegelaten
- Onderhoud concessies
- Toelating van concessies voor urnenvelden
- Crematoria zonder openbaar gedeelte
- Mogelijkheid schenking lichaam aan de wetenschap in laatste wilsbeschikking
- Afschaffing van de mogelijkheid van subsidies voor crematoria
- De term 'geneesheer' wordt vervangen door het woord 'arts'
- Beslissingsverantwoordelijkheid over asbestemming uitgebreid naar persoon die in de lijkbezorging voorziet
- Bijzetting van huisdieren
- Bijzetting van partners

Conclusie

- Spanningsveld religieuze begrafenisriten en huidig juridische kader + invulling religievrijheid
- Meer vraag naar religieuze begraafplaatsen → wens om niet i/h buitenland begraven te worden
- Tijd om juridische kaders te laten informeren door bestaande noden i/d maatschappij (empirisch onderzoek)!

University of Antwerp
| Faculty of Law

Bedankt voor jullie aandacht!

Naoual.Elyattouti@uantwerpen.be

